

UDK 811.163.42:811.112.2

Pregledni rad

Stojan VRLJIĆ (Split)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

svrljica@ffst.hr

UTJECAJ MATERINSKOG JEZIKA KAO PRVOG JEZIKA NA OVLAĐAVANJE DRUGIM I STRANIM JEZIKOM

U procesu usvajanja hrvatskog kao drugog i stranog jezika dolazi do utjecaja njemačkog jezičnog sustava kao dominantnog jezika na sustav hrvatskog jezika. Na taj način dolazi do stvaranja *međujezika*. Drugim riječima dolazi do interferencije jezičnih sustava čime se stvara *međujezično polje* koje prepoznajemo po pravopisnim, fonološkim, gramatičkim i leksičko-semantičkim odstupanjima u hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: *interferencija jezika, dominantan jezični sustav, njemačka prijenosna odstupanja*

Mnogi se slažu u tome da je usvajanje drugog jezika proces posve različit od učenja materinskog jezika. Međutim, ima i onih koji kažu da je to proces posve sličan usvajanju prvog jezika. Je li jednak postupak pri usvajanju prvog i drugog jezika? Danas odgovor na to pitanje nije apsolutno potvrđan niti apsolutno niječan. U ovladavanju drugim i stranim jezikom javljaju se odstupanja koja mogu biti posljedica prijenosa iz materinskog jezika kao dominantnog jezičnog sustava. Kao izvor za ovaj rad poslužilo mi je iskustvo u pučkoškolskoj i srednjoškolskoj dopunskoj nastavi na njemačkom govornom području.

Uvod

0.0. Prilikom usvajanja drugog jezika slabi motivacija. Stjecanje izražajnih sposobnosti nije polagano i postupno kao kod usvajanja prvog jezika, nego je u skokovima što je posljedica prvog jezika i intuicija koje izviru iz pojmova stečenih prilikom prvog napora u stjecanju prvog jezika. Bitna razlika postoji i u odnosu između označitelja i označenog. Kod usvajanja mate-

rinskog jezika taj odnos između jezika i stvarnosti je izravan, a kod usvajanja drugog jezika između označitelja i označenog, izuzev rijetkih slučajeva, posrednik je prvi jezik.

0.1. Nas će zanimati kakav je i koliki je utjecaj njemačkog jezika kao prvog jezika i posrednika na učenje hrvatskog jezika kao drugog jezika.

U Hrvatskoj je već dugo prepoznata važnost poznavanja stranih jezika što svjedoči i narodna mudroslovice: Koliko jezika poznaješ toliko ljudi vrijediš. Takav pogled na višejezičnost formiran je kroz hrvatsku povijest: u pojedinim razdobljima i u nekim područjima Hrvatske bili su službeni strani jezici kao latinski, njemački, talijanski, francuski. Stoga su Hrvati bili prisiljeni učiti strane jezike. U novije vrijeme i život u dijaspori sve više pojačava potrebu za poznavanjem više jezika. Zbog svega toga danas i Hrvati, poput nekih europskih naroda iz bogatijih zemalja, imaju dobre temelje za višejezičnost. A višejezičnost je u mnogome odredila novo vrijeme, vrijeme koje tek dolazi. Stoga bi trebalo učiniti što više na promicanje višejezičnosti.

0.2. Dvojezični govornici u Hrvatskoj najčešće se služe idiomom ne-standardnog izgovora (u najvećem broju to su djeca naših povratnika iz inozemstva). Malo po malo Hrvatska postaje i useljenička zemlja te tako nalazimo i one govornike koji su u početnoj fazi učenja hrvatskog jezika. Isto tako turizam utječe na učenje hrvatskog kao drugog i stranog jezika. Tako je hrvatski među oko 140 službenih jezika svijeta dobio svoje odgovarajuće mjesto malih jezika koji imaju svoju budućnost.

0.3. Svaki današnji hrvatski čitatelj ili slušatelj, a ne samo jezikoslovac, lako će primijetiti u govoru svojih sugovornika riječi, izraze ili čitave jezične konstrukcije preuzete iz drugih jezika. Takve pojave rezultat su jezičnog posuđivanja, a proučava ih grana lingvistike jezičnih dodira ili kontaktna lingvistika (Filipović, 1986.). Do dodira dvaju jezika dolazi najčešće kada govornik jednog jezika želi naučiti drugi, strani jezik. U takvom slučaju obično dolazi do interferencije jezika, odnosno odstupanja od norme jezika što ga govornik želi naučiti. Takav utjecaj njemačkog jezika na hrvatski kao drugi i strani jezik promotrit ćemo na primjerima koje nalazimo kod djece naših djelatnika koji žive i rade na njemačkom govornom području.

1. Učenje drugog, stranog jezika

1.1. Učenje drugog, stranog jezika može završiti s dva jezična sustava koji su potpuno neovisni jedan o drugome, a može završiti s jednim složenim sustavom koji je nastao povezivanjem dvaju jezika u kojem govornik posjeduje dva formalna sustava, ali samo jedan semantički sustav - sustav prvog jezika. U prvom slučaju, u kojem učenje stranog jezika završava s dva jezična

sustava, govornik misli i govori i na materinskom i na stranom jeziku. To je primjer idealnog bilingvizma. U drugom slučaju, iako govornik razumije i prvi i drugi jezik - misli isključivo na prvom, materinskom jeziku (Titone, 1977.: 137). U takvom (drugom) *složenom* sustavu u kojem je jedinstven semantički sustav, prijevod teče lakše nego u prvom slučaju jer se u okviru istog značenja samo jedan oblik zamjenjuje drugim. Međutim, upravo u takvom složenom sustavu dvaju jezika (prvog i drugog) češće dolazi do interferencije jezika. Djeca se odlučuju za ovaj drugi slučaj i stoga što je prijevod unutar prvog, paralelnog sustava, zahtjevniji jer prevoditelj mora određena značenja u cijelosti njihovih sadržaja uvrstiti u vlastiti kulturni kontekst. Dakle, interferencija je posebno karakteristična kod bilingvalnih osoba i to onda kada bilingvizam nije potpun pa jedan od jezika znatno prevladava. Obično tada interferencija dolazi iz prvog jezika kao dominantnog jezika.

1.2. Materinski jezik je nastao iz spontanog, intimnog i živog odnosa s govornikovim mišljenjem. Može li se to reći i za odnos mišljenja i drugog (stranog) jezika? Može li hrvatski kao drugi i strani jezik, različit od njemačkog kao prvog i pridodan prvom u kasnijem vremenu postići izravnu vezu s mišljenjem koje već ima svoju izravnu vezu u prije stečenom jeziku? Iskustvo je pokazalo kako je odnos mišljenja i novog jezika, tj. drugog jezika nužno neizravan, tj. slabo postojan i samo djelomično završen i baš kao takav pogodan za interferenciju.

1.3. Proces prijevoda počinje od *mentalnog* prijevoda prema *govornom* prijevodu (Jelaska, 2005.). Pri tome je od posebne važnosti izbor točnih prijevodnih (govornih) ekvivalenata na onom jeziku na koji se prevodi, tj. na drugom, stranom jeziku. Jezična jednakovrijednost sadržana je u zamjeni *jednog jezičnog znaka sistemski ekvivalentnim znakom drugoga jezika* (Katičić, 1992.b : 201). Međutim, golej ekvivalenciji (hrvatskih i njemačkih) jezičnih znakova mora biti pridodana i specifičnost sadržaja, a to je izvanjezična sastavnica obvezatno pridodana jezičnoj sastavnici. Interferencija se ne može promatrati samo na razini riječi jer se ni jezični sustav ne sastoji od izdvojenih jednostavnih pojmova. Sukladno tomu, razlike među jezicima postaju uočljive na višim razinama, a pogotovo pojavom frazeoloških struktura. Kod jezika koji ne pripadaju istoj jezičnoj skupini mijenja se red riječi i dolazi do čitavog niza izmjena u sastavu rečenice.

1.4. Hoćemo reći kako u jeziku nije u pitanju samo formalna razlika u *površinskom* rasporedu riječi, već se iz njih može sagledati slika stvarnosti i životno iskustvo. Primjerice, ono što Hrvati žele reći frazomom *pala mu sjekira u med* za Talijane je *pao (kao) sir u špagete*. Nastavnici dopunske nastave u inozemstvu imaju zadatak djelovati na učenike tako da oni ne asimiliraju samo jezični sustav, nego i način mišljenja svojstven hrvatskom jeziku. Na

taj način se pojačavaju izravne asocijacije između drugog i stranog jezika, u našem slučaju hrvatskog jezika, i mišljenja - čime se utire put svojevrsnoj eliminaciji prijevoda kao posrednika. Posjedovati jedan jezik znači misliti na tom jeziku bez prijevoda. Zato su u pravu mnogi oni koji tvrde da se jezik ne uči - nego se jezik postaje. Tomu prethodi osobina koju nazivamo jezični osjećaj ili *Sprachgefühl* - kako bi Nijemci rekli.

1.5. Dva jezična sustava kod bilingvalnih govornika mogu funkcionirati odvojeno, kako na fonetskoj tako i na semantičkoj razini. Međutim, može doći i do interferencije tih dvaju jezičnih sustava. Najznačajnija interferencija javit će se na semantičkoj razini. Interferencija se može javiti kao u sljedećem primjeru: hrvatska riječ jutros stoji usuprot njemačke riječi *heute Morgen*, a sinoć usuprot *heute Abend*, pa se u govoru djece umjesto hrvatske riječi jutros javlja *danias ujutro*, u umjesto *večeras* – *danias uvečer*. Usporedno postojanje dvaju jezičnih sustava može dovesti i do promjene naravi jezičnog znaka: u takvim slučajevima jezični znak mijenja svoju narav pa ima samo jedno označeno a dva označitelja: *brat* i *Bruder*, *tata* i *Vater*, *bilježnica* i *Heft*... Ponekad razlozi interferencije mogu biti i izvanjezične naravi: *Proučavanja su pokazala da osim utjecaja materinskog jezika i kognitivnog razvoja pogriješke mogu uzrokovati i vanjski utjecaji, npr. neprikladna građa, neprikladan način proučavanja i slično. Katkad im je uzrok velika želja za sporazumijevanjem pa govornik svjesno griješi jer nema dovoljno jezičnog znanja (npr. ubacuje riječi materinskoga jezika ili stranog jezika koji bolje zna)*(Jelaska, 2005.: 95).

2. Fonetsko-fonološka interferencija

2.1. Prilikom usvajanja hrvatskog jezika kao drugog jezika javlja se interferencija između njemačkog i hrvatskog jezika na fonetsko-fonološkoj razini jer se dva različita jezična sustava suprotstavljaju jedna drugom s različitim fonemima koji su karakteristični po različitom izgovoru i raspodjeli. Međutim, isto tako je poznato da prilikom interferencije jezika svaki jezik najljubomornije čuva svoj glasovni sustav. Uobičajeno je pravilo da materinski jezik kao prvi jezik ima znatan utjecaj na drugi jezik iako su zabilježeni i suprotni primjeri. Utjecaj prvog jezika, u našem slučaju njemačkog jezika, očituje se u pogriješnom ostvaraju artikulacijsko-akustičnih svojstava glasova i glasovnih skupina, a također i pogriješnoj realizaciji kakvoće i količine naglaska. Primijećeno je da pravopisna odstupanja mogu biti povezana s izgovornim, kao što je to u primjerima obezvučenja šumnika, pa se u pravopisnima očituju i fonološka odstupanja (Macan i Kolaković, 2008.).

Relativno bogata interferencija njemačkog i hrvatskog uvjetovana je genetskim i morfološkim razlikama tih dvaju jezika.

Fonetsko-fonološki sustav njemačkog i hrvatskog jezika razlikuje se kako po broju vokala tako i po broju konsonanata. U njemačkom je broj vokala veći nego u hrvatskom jer njemački jezik ima i vokale monoftonge i diftonge (Meinhold, G. und Stock, E. 1982.: 80). Broj konsonanata u hrvatskom jeziku je veći jer ima i neke glasove karakteristične samo za slavenske jezike (Babić i sur. 1991.). Pored osnovnih vokala u njemačkom imamo preglašeno *ä, ö, ü* koji imaju fonološku funkciju. Hrvatski vokali su otvoreniji. Osim toga hrvatski ne poznaje dvoglas (izuzev staroga glasa jat - *ě*). Razlike na fonetsko-fonološkoj razini između hrvatskog i njemačkog jezika stvaraju *novi* fonetsko-fonološki sustav poznat kod naše djece kojoj je njemački prvi jezik, a hrvatski drugi jezik. Takav jezik možemo nazvati *međujezik*. Neki hrvatski suglasnici nemaju pravi ekvivalent u njemačkom: primjerice *ć, đ, dž, lj, nj, ž*. To stvara poteškoće prilikom usvajanja hrvatskog jezika. Također, s druge strane, hrvatski jezik ne poznaje uvularno *r*.

2.2. Ako uzmemo u obzir specifičnu situaciju naše djece, čiji roditelji žive i rade na njemačkom govornom području, i koja svoje svakodnevne životne potrebe zadovoljavaju komunicirajući na njemačkom jeziku - utjecaj njemačkih glasova na usvajanje hrvatskog nije mali.

Jednostavnost hrvatskog samoglasničkog jezičnog sustava omogućila je dobar izgovor hrvatskih vokala kod svih onih koji nakon njemačkog kao materinskog jezika usvajaju hrvatski jezik.

2.3. S obzirom na različit konsonantski sustav hrvatskog i njemačkog jezika utvrđene su brojne pogreške u izgovoru konsonanata jer djeca svakodnevno koristeći njemački jezik, reklo bi se, zaborave hrvatski izgovor. Tako se događaju najčešće pogreške u hrvatskom izgovoru.

2.4. Često je miješanje eksplozivnih *p, t, k* i *b, d, g*, jer se njemačko *b, d, g*, na kraju riječi izgovara kao *p, t, k*. Tako dolazi do pogrešnog izgovora hrvatskih riječi:

<i>bop</i>	umjesto	<i>bob</i>
<i>pluk</i>	umjesto	<i>plug</i>
<i>djet</i>	umjesto	<i>djed</i>
<i>rok</i>	umjesto	<i>rog</i>
<i>bok</i>	umjesto	<i>bog</i>

2.5. Hrvatski glasovi *f-v, lj-nj, s-z, š-ž, h* imaju grafeme koji odgovaraju njemačkim *f-v, s-z, h*. To znači da ostali glasovi pripadaju samo hrvatskom izgovoru. Nejednak izgovor glasova *f-v, s-z, h* u njemačkom i hrvatskom jeziku kao i nepostojanje glasova *lj-nj, ž-š* donosi nam brojne grješke prilikom usvajanja hrvatskog jezika. Primjerice:

<i>vila</i>	kao	<i>fila</i>
<i>Vesna</i>	kao	<i>Fesna</i>
<i>Vinko</i>	kao	<i>Finko</i>
<i>Vinka</i>	kao	<i>Finka</i>
<i>vrata</i>	kao	<i>frata</i>
<i>konj</i>	kao	<i>kon</i>
<i>sat</i>	kao	<i>zat</i>
<i>zima</i>	kao	<i>sima</i>
<i>šibica</i>	kao	<i>zibica</i>
<i>život</i>	kao	<i>zivot</i>
<i>Željko</i>	kao	<i>Zelko</i>

2.6. Sliven glasovi kao *ć, đ, dž* nemaju u njemačkom odgovarajući ekvivalent pa također imamo pogreške u izgovoru:

<i>ćuk</i>	kao	<i>čuk</i>
<i>ćup</i>	kao	<i>džup</i>
<i>đak</i>	kao	<i>džak</i>
<i>džamija</i>	kao	<i>čamija</i>
<i>sunčan</i>	kao	<i>sundžan</i>

2.7. Imamo i takvih pogrešaka koje se javljaju u okviru glasovnih promjena kao što je jednačenje po mjestu tvorbe:

<i>mišlju</i>	kao	<i>mislu</i>
<i>pažnja</i>	kao	<i>pazna</i>
<i>jedanput</i>	kao	<i>jedamput</i>

2.8. Jednačenje po zvučnosti:

<i>glatko</i>	kao	<i>gladko</i>
<i>Vlatko</i>	kao	<i>Fladko</i>
<i>ropstvo</i>	kao	<i>robstvo</i>

2.9. Palatalizacija:

<i>junače</i>	kao	<i>junake</i>
<i>bože</i>	kao	<i>boge</i>
<i>jadniče</i>	kao	<i>jadnike</i>

2.10. Jotacija:

<i>mlađi</i>	kao	<i>mladi</i>
<i>krući</i>	kao	<i>kruti</i>
<i>ljući</i>	kao	<i>ljuti</i>

2.11. Prozodijski sustav hrvatskog i njemačkog pokazuje znatne razlike koje utječu na uspješno usvajanje hrvatskog jezika kao drugog jezika. Njemački jezik ima ekspiratorni ili dinamički naglasak. Hrvatski jezik ima muzikalni naglasak. Kvantiteta vokala u njemačkom ima drugačiju funkciju u odnosu na kvantitetu vokala u hrvatskom jeziku. U hrvatskom imamo četiri naglasaka, u njemačkom samo jedan. Prigodom ovladavanja hrvatskim naglaskom najviše problema stvaraju oni slučajevi na razini rječnika kada naglasak služi kao sredstvo razlikovanja riječi od riječi. Primjerice, sjènica (ptica) i sjènica (umanjenica od sjena), jàrica (mlada koza) i jàrica (pšenica), gràd (naseljeno mjesto) i gràd (tuća). Na razini morfologije naglasak služi kao sredstvo razlikovanja riječi od riječi. Primjerice, nòzi (dativ jednine imenice nòga) i nòzi (lokativ jednine imenice nòga, rùci (dativ jednine imenice rúka) i rùci (lokativ jednine imenice rúka). Otežano ovladavanje hrvatskim jezikom javlja se i onda kada dužina naglasaka ima razlikovnu moć. Tako dolazi do težeg razumijevanja imenice mǎčke (nom, ak, i vok. jednine imenice mǎčka) i mǎčkē (genitiv jednine imenice mǎčka). Zbog svega toga teško se uočava razlika među rečenicama: Žène se bòjē mǎčkē i Žènē se bòjē mǎčke.

3. Morfološka interferencija

3. 0. U konfrontaciji njemačkog i hrvatskog morfološkog sustava (Babić, 1991.) vrlo važno mjesto zauzimaju genetsko-lingvističke i tipološke karakteristike sustava ovih dvaju jezika. Greške koje se javljaju na razini morfologije rezultat su razlika koje postoje na ovoj razini. Na taj način nastaju veće ili manje poteškoće kod učenja jednog ili drugog jezika. Njemački jezik ima član, padežni sustav koji se ne podudara s hrvatskim padežnim sustavom, višestruku deklinaciju pridjeva, jake i slabe glagole itd (Kern, Ch P. und Zutt, H. 1977.: 13).

3.1. Interferencija imenica

3.1.1. Utjecaj uporabe člana u njemačkom jeziku:

- *On ima jednu ovu olovku. (On ima ovu olovku) (Er hat diesen Bleistift.)*
- *On jede jedan hamburger. (On jede hamburger) (Er isst einen Hamburger.)*

3.1.2. Promjena roda (imenica-pridjev):

- *To je tanki nit. (To je tanka nit.) (Das ist ein dünner Faden.)*
- *Crven olovka je na stolu. (Crvena olovka je na stolu.) (Der rote Bleistift ist auf dem Tisch.)*

3.1.3. Zamjena padeža:

- *On stanuje u grad. (On stanuje u gradu.) (Er wohnt in der Stadt.)*
- *On sjedi u školu. (On sjedi u školi.) (Er sitzt in der Schule.)*

3.1.4 Grješke kad imamo u njemačkom jeziku „član-imenica“:

- *On je jedan mlad čovjek. (On je mlad čovjek.) (Er ist ein junger Mann.)*
- *On sjedi u ova kuća. (On sjedi u ovoj kući.) (Er sitzt in diesem Haus.)*

3.1.5. Grješke prilikom uporabe prijedloga i člana:

- *On dolazi s jednim autobusom. (On dolazi autobusom.) (Er kommt mit dem Bus.)*
- *Ona stanuje u jedan stan. (On stanuje u stanu.) (Sie wohnt in einer Wohnung.)*

3.1.6. Fleksija člana uzrokuje promjenu padeža:

- *On ide s jedna djevojka. (On ide s jednom djevojkom.) (Er geht mit einem Mädchen.)*
- *Ona priča od jedna žena. (Ona priča o jednoj ženi.) (Er erzählt von einer Frau.)*

3.1.7. Pogreške u tvorbi plurala:

- *On me sluša s dva uhi i gleda s dva oki. (On me sluša s dva uha i gleda s dva oka.) (Er hört mich mit zwei Ohren und schaut mich mit zwei Augen.)*
- *To su tvoji bijeli zube. (To su tvoji bijeli zubi.) (Das sind deine weissen Zähne.)*

3.1.8. Zamjena singulara i plurala:

- *Ja čitam novinu. (Ja čitam novine.) (Ich lese eine Zeitung.)*
- *Makaza je u torbi. (Makaze su u torbi.) (Die Schere ist in dem Beutel.)*

3.1.9. Nepoznavanje složenica:

- *To je tvrtka gradnje cesta. (To je tvrtka cestogradnje.) (Es ist die Firma Straßenbau.)*

- *On radi u tvrtci gradnje mostova. (On radi u mostogradnji.) (Er arbeitet in dem Brückenbau.)*
- *On stanuje u novoj gradnji. (On stanuje u novogradnji.) (Er wohnt im Neubau.)*

3.2. Interferencija zamjenica

3.2.1. Često se javljaju grješke kod uporabe kraćeg i dužeg oblika osobnih zamjenica jer njemački jezik takve oblike ne poznaje:

- *Ivan njega pita. (Ivan ga pita.) (Ivan fragt ihn.)*
- *On je meni prijatelj. (On mi je prijatelj.) (Er ist mein Freund.)*

3.1.2. Pod utjecajem njemačkog jezika kod uporabe navedenih zamjenica nastaju grješke u redu riječi:

- *On je gledao te. (On te je gledao.) (Er schaute dich.)*
- *Oni se boje te. (Oni te se boje.) (Sie fürchten sich vor dir.)*

3.2.3. Pogriješka u kojoj imamo od dativa uporabu u akuzativu kod zamjenica a sve pod utjecajem različite rekcije u njemačkom i hrvatskom jeziku:

- *On mi prati. (On me prati) (Er begleitet mich.)*
- *Odakle ti slijedi? (Odakle te slijedi?) (Woher folgt er dir?)*

3.2.4. Sklonost uporabe reda riječi koji dolazi iz njemačkog jezika:

- *Što ne govoriš mi? (Što mi ne govoriš?) (Warum sprichst du mir nicht?)*
- *Oni ne vole te. (Oni te ne vole.) (Sie lieben dich nicht.)*

3.3. Interferencija pridjeva

3.3.1. Pogriješke koje se javljaju kod uporabe pridjeva koji često dolaze uz riječ *jedan* (ein):

- *Ona je jedna vrijedna djevojka. (Ona je vrijedna djevojka.) (Sie ist ein fleißiges Mädchen.)*
- *On je jedan dobar čovjek. (On je dobar čovjek.) (Er ist ein guter Mann.)*

3.3.2. Pogriješke koje se javljaju u komparaciji pridjeva koji imaju jotaciju:

- *On je maleniji od tebe. (On je manji od tebe.) (Er ist kleiner als ich.)*

- *On je glupiji od njega. (On je gluplji od njega.) (Er ist dummer als er.)*

3.3.3. Pogriješke koje se javljaju u superlativu pridjeva koji počinju s j:

- *On je najadniji čovjek. (On je najjadniji čovjek.) (Er ist der jämmerlichste Mensch.)*
- *To je najjužnije mjesto. (To je najjužnije mjesto.) (Das ist der südlichste Ort.)*

3.3.4. Pogriješke uporabe komparativa:

- *On je brži kao ja. (On je brži od mene.) (Er ist schneller als ich.)*
- *On je jači kao ja. (On je jači od mene.) (Er ist stärker als ich.)*

3.3.5. Pogriješka kod tvorbe složenica koja nastaje nepoznavanjem spojnika:

- *Ona je dugih nogu. (Ona je dugonoga.) (Sie ist langbeinig.)*
- *On je duga vrata. (On je dugovrat.) (Er ist langhalsig.)*

Nepoznavanje hrvatskih tvorenica:

- *On je kratkih nogu. (On je kratkonog.) (Er ist kurzbeinig.)*
- *On je dugih ruku. (On je dugoruk.) (Er ist langarmig.)*

3.4. Nerijedak je utjecaj njemačkih glagola na ovladavanje hrvatskim jezikom u navedenoj oblasti. Tako nastaju **pogriješke interferencijom na razini glagola**:

3.4.1. Utjecaj njemačkih refleksivnih glagola:

- *Mi nas razumijemo. (Mi se razumijemo.) (Wir verstehen uns.)*
- *Oni sebe razumiju. (Oni se razumiju.) (Sie verstehen sich.)*

3.4.2. Particip perfekta II. u njemačkom je neutralan sa stajališta roda pa otuda dolaze pogriješke:

- *Dijete se igrao na ulici. (Dijete se igralo na ulici.) (Das Kind hat auf der Strasse gespielt.)*
- *Ivan je došla. (Ivan je došao.) (Ivan ist gekommen.)*
- *Vesna je jučer pisao zadaću. (Vesna je jučer pisala zadaću.) (Vesna hat gestern die Hausaufgabe geschrieben)*
- *Dijete se igrao u vrtu. (Dijete se igralo u vrtu.) (Das Kind hat im Garten gespielt.)*

3.4.3. Pogriješna uporaba *bio je* i *imao je*:

- *Imala je jedna baka. (Bila je jedna baka.) (Es war eine Großmutter.)*

- *Djevojčica je imala rumenilo. (Djevojčica je bila rumena.) (Das Mädchen hatte eine Röte.)*

3.4.4. Posebni (ustaljeni) izrazi:

- *Nekad nam je dobro išlo. (Nekad nam je bilo dobro.) (Einst ist es uns gut gegangen.)*

3.4.5. Pogrešna uporaba negacije:

a) Uporaba negacije najčešća je kao i u njemačkom:

- *On je knjigu ne pročitao. (On nije pročitao knjigu.) (Er hat das Buch nicht gelesen.)*
- *Ona je ne u kinu. (Ona nije u kinu.) (Sie ist nicht im Kino.)*
- *On je zadaću ne napisao. (On nije napisao zadaću.) (Er hat die Aufgabe nicht geschrieben.)*

b) Dvojna negacija obično izostaje:

- *On igra nikada nogomet. (On ne igra nikada nogomet.) (Er spielt nie Fußball.)*
- *On će nikada više skijati. (On neće više nikada skijati.) (Er wird nie mehr Ski laufen.)*

3.5. Interferencija prijedloga:

3.5.1. Prijedlozi se javljaju tamo gdje ih uopće ne bi trebalo biti jer se rekcija u hrvatskom jeziku ne podudara s onom u njemačkom:

- *Boji se od sestre. (Boji se sestri.) (Er hat Angst vor der Schwester.)*
- *Poslao je pismo k bratu. (Poslao je pismo bratu.) (Er schickte den Brief dem Bruder.)*

3.5.2. Pogrešna uporaba prijedloga kod (bei), iz (aus) :

- *Trčim kod kuće. (Trčim kući) (Ich laufe nach Hause.)*
- *Idem iz kuću. (Idem iz kuće.) (Ich gehe aus dem Haus.)*

3.5.3. Pogrešna uporaba prijedloga iz (aus) i od (von):

- *Zid je iz betona. (Zid je od betona.) (Die Wand ist aus Beton.)*
- *Stol je iz drveta. (Stol je od drveta.) (Der Tisch ist aus Holz.)*

3.5.4. Suvišni prijedlozi s i sa :

- *Putuje s vlakom. (Putuje vlakom) (Er reist mit dem Zug.)*
- *Dolazi s autobusom (dolazi autobusom) (Er kommt mit dem Bus.)*

(Istina, ovdje bismo mogli govoriti i o utjecaju koji je došao iz hrvatskih govora.)

3.5.5. Izostavljanje prijedloga sa u situacijama kao:

- *On dolazi s ženom. (On dolazi sa ženom.) (Er kommt mit der Frau.)*

4. Interferencija na razini sintakse

Njemački i hrvatski jezik ne razlikuju se samo po glasovnoj i morfološkoj strukturi nego i po sklapanju rečenica.

Primijećeno je da se grješke najčešće javljaju u sljedećim slučajevima:

4.1. Uporaba upitnih rečenica:

- *Došao li Ivan kući? (Da li je Ivan došao kući?) (Ist Ivan nach Hause gekommen?)*
- *Mama, je li je tu baka? (Mama, da li je tu baka?) (Mutter, ist die Oma da?)*

4.2. Izostavljanje čestice neka kod poticajnih rečenica:

- *Dođe ona sutra! (Neka ona sutra dođe!) (Sie komme Morgen!)*
- *Napiše mi odmah domaću zadaću! (Neka mi napiše odmah domaću zadaću!) (Er schreibe mir gleich die Hausaufgabe!)*

4.3. Za razumijevanje funkcije reda riječi u hrvatskome i njemačkom jeziku važno je uočiti određene razlike.

Postoje razlike između funkcije reda riječi u njemačkome (Helbig, G. und Buscha, J. 1987.: 564) u odnosu na red riječi u hrvatskom jeziku (Katičić, 1986.a : 492 - 499). Takve razlike najviše se odnose na odgovarajuće mjesto glagola u rečenici. Tako u njemačkom jeziku u zavisnosloženim rečenicama glagol ima u sporednoj rečenici mjesto na kraju ("Endstellung"), nasuprot onoga što nalazimo u hrvatskom jeziku. U jednostavnim rečenicama razlike vezane za red riječi odnose se na mjesto glagola u slučajevima kada imamo gramatički predikat, ali i kada imamo imenski predikat.

4.4. Pogrešno mjesto predikata u rečenici:

- *Danas sam ja u školi čitao. (Ja sam danas u školi čitao.) (Ich habe heute in der Schule gelesen)*
- *Na selu je on više kuća imao. (Na selu je on imao više kuća. (Er hat mehrere Häuser in dem Dorf gehabt.).*

4.5. Pogrešno mjesto subjekta u rečenici:

- *Igrali učenici su nogomet. (Učenici su igrali nogomet.) (Die Schüler haben Fußball gespielt.)*
- *Jučer sam spavao ja cijeli dan. (Ja sam jučer spavao cijeli dan.) (Gestern habe ich den ganzen Tag geschlafen.)*

- *Danas sam pisao ja. (Ja sam danas pisao.) (Heute habe ich geschrieben.)*

4.6. Mjesto glagola u glavnoj i zavisnoj rečenici pogriješno upotrijebljeno (opet pod utjecajem njemačkog):

- *Kad smo stigli kod prijatelja, smo mi puno pričali i pjevali. (Kad smo stigli kod prijatelja, puno smo pričali i pjevali.) (Als wir zum Freund kamen, haben wir viel erzählt und gesungen).*
- *Kad smo stigli u Stuttgart, je sve već zatvoreno bilo. (Kad smo stigli u Stuttgart, sve je već bilo zatvoreno.) (Als wir in Stuttgart kamen, alles war schon geschlossen.)*

4.7. Pogriješna uporaba infinitiva:

- *On je došao bez meni se javiti. (On je došao a da mi se nije javio.) (Er kam, ohne sich mir zu melden.)*

Zaključak

Fonološka, morfološka i sintaktička interferencija najčešće je uočena interferencija kao utjecaj dominantnog jezičnog sustava (njemačkog jezika) na drugi jezični sustav kojim se tek ovladava (hrvatski jezik).

Česta dolazi i do leksičko-semantičke interferencije. Jedan od najčešćih uzroka leksičko-semantičkoj interferenciji nalazi se u tome što se njemačke i hrvatske riječi rijetko *pokrivaju*; višeznačnost njemačkih riječi otežava odabir prave hrvatske riječi, i obrnuto. Poznavanje jezičnih odstupanja u ovladavanju hrvatskim kao drugim jezikom može biti vrlo korisno u radu s potomcima hrvatskih iseljenika kojima je hrvatski materinski, ali drugi jezik, a također i u radu s učenicima kojima je njemački materinski, a hrvatski drugi jezik. Ako nastavnik poznaje jezična odstupanja koja može očekivati u procesu ovladavanja hrvatskim jezikom svojih učenika lakše će savladavati poteškoće koje ga očekuju.

Literatura

- Babić, S. - Brozović, D. - Moguš, M. - Pavešić, S. - Škarić, I. - Težak, S. (1991.) *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Globus.
- Babić, S. (1991.) *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*. Zagreb: Globus.
- Filipović, R. (1986.) *Teorija jezika u kontaktu*. Zagreb: Školska knjiga.
- Helbig, G. und Buscha, J. (1987.) *Deutsches Grammatik*. Leipzig. VEB Verlag Enzyklopädie.

- Jelaska, Zrinka. (2005.) *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Katičić, R. (1986.) *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Katičić, R. (1992.) *Jezikoslovni zapisi o prevođenju*. Novi jezikoslovni ogledi. Zagreb: Školska knjiga.
- Kern, Ch. P. und Zutt, H. (1977.) *Geschichte des deutschen Flexionssystems*, Tübingen. M. Niemayer.
- Macan, Ž. i Kolaković, Z. (2008.) Prijenosna odstupanja govornika njemačkoga u ovladavanju hrvatskim jezikom. *Lahor*, Vol 1 No 5. Str. 34 - 52. Zagreb.
- Meinhold, G. und Stock, E. (1982.) *Phonologie der deutschen Gegenwartssprache*. Leipzig VEB Bibliographisches Institut.
- Titone, R. (1977.) *Primijenjena psiholingvistika*. Zagreb: Školska knjiga.

Stojan VRLJIĆ

THE INFLUENCE OF MOTHER TONGUE ON ACQUIRING SECOND AND FOREIGN LANGUAGES

In the process of acquiring Croatian as a second and foreign language, influence of German language system, as a dominant language, on the system of the Croatian language is evident. In this manner, an *inter-language* is created. In other words, there is interference of language systems which creates an *inter-language field* recognized by spelling, phonological, grammatical and lexical /semantic aberrations in Croatian language.

Key words: *language interference, dominant language systems, German transfer aberrations*